

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ

В.І. РИБЧАК, кандидат економічних наук

У статті досліджено основні умови розвитку підприємницької діяльності в Україні. Проаналізовано фактори, що впливають на формування підприємницького середовища в Україні. Автором визначено напрями формування механізму державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу.

Малі та середні підприємства є передумовою сталого економічного зростання, створення нових робочих місць, зменшення соціальних диспропорцій. Малий бізнес, функціонуючи в нестабільних умовах, характеризується високим рівнем ризику. Саме тому удосконалення механізму державного регулювання малих підприємств України в сучасних умовах є актуальною та важливою проблемою.

Проблемам розвитку підприємницької діяльності в Україні та різним аспектам державного регулювання підприємств малого бізнесу присвячені праці багатьох вітчизняних вчених-економістів: Г. Домбровської [1], М. Журавльової [2], К. Кривенка, М. Чумаченка та інших. Разом з тим, питання щодо формування ефективного механізму державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу потребують більш поглибленого дослідження.

Метою даної статті є обґрунтування практичних рекомендацій щодо формування ефективного механізму державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу.

Методика досліджень. Для досягнення поставленої мети статті використовувалися методи: абстрагування та узагальнення – для визначення ролі малого підприємництва в економічному розвитку суспільства; порівняльного аналізу – для зіставлення ефективних форм і механізмів державної політики підтримки розвитку малого підприємництва в Україні.

Результати досліджень. Мале підприємництво, як організаційна форма, характеризується наступними економіко-виробничими та соціально-економічними перевагами: гнучкість, динамізм, пристосування до мінливостей технології, здатність оперативно створювати і впроваджувати нову техніку й технологію, забезпечення соціальної стабільності. Малому підприємництву властиві також і значні соціально-психологічні переваги, в основі яких лежить специфічна мотивація до праці, яка передбачає подолання елементів відчуження і залучення елементів економічного та неекономічного заохочення.

Значна роль малого бізнесу в економіці країни та специфічні чинники обумовлюють необхідність державного регулювання його розвитку в країні.

Об'єкти державного регулювання розвитку малого підприємництва можна поділити на дві групи. По-перше, держава може регулювати діяльність безпосередньо самих малих підприємств, по-друге, об'єктами державного впливу можуть бути інституції, які не є малими підприємствами і не належать до державних органів, але утворюють підприємницьке середовище.

Методи державного регулювання відносно наведених вище двох груп об'єктів мають різну спрямованість.

Так, згідно із підходами дослідників І.О. Герашенко та Г.П. Домбровської [1], концепція державного регулювання розвитку малого підприємництва складається з наступних трьох основних блоків. До першого блоку належать фінансово-бюджетні заходи економічних відносин, пов'язані, в першу чергу, з фінансуванням. До складу цього блоку входять кредитно-грошова політика, інвестиційна політика, антимонопольна політика, амортизаційна політика, інноваційна політика. До другого блоку належать – організаційні заходи, зокрема, підтримка органів малого підприємництва, вітчизняних банків та фондів, що фінансують мале підприємництво.

До третього – правові заходи: спрощена система реєстрації та ліцензування, удосконалене податкове законодавство у частині запровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку, спрощення системи бухгалтерського обліку для малих підприємств тощо. Основними напрямками регіональної політики підтримки малого підприємництва є сучасні системи інформаційно-аналітичного забезпечення, стимулювання інноваційної діяльності малих підприємств, система інфраструктурного та інституціонального, кадрового забезпечення малого підприємництва.

Складовими системи державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу являються організаційно-правовий механізм, який покликаний полегшити адміністративні бар'єри створення та функціонування, і фінансово-економічний механізм державного регулювання, покликаний вирішити існуюче на сьогодні протиріччя між зростаючою потребою у фінансових та матеріально-технічних ресурсах і обмеженим доступом до них [3, С.38].

Система державного регулювання малого підприємництва повинна мати цільовий характер, що передбачає використання таких принципів:

- а) протекціонізму;
- б) програмно-цільового підходу;
- в) диференційованої підтримки;
- г) мотиваційної спрямованості;
- д) взаємозумовленості гарантій та відповідальності;
- е) ефективного поєднання суто протекціоністських заходів та їх поєднання із свободою ринкового саморегулювання діяльності суб'єктів малого бізнесу [2, С. 13].

Серед принципів державного регулювання важливе місце займає принцип невтручання держави у господарську діяльність суб'єктів господарювання, він реалізується у відмові від патерналізму зі сторони держави і побудові партнерських стосунків між державою та підприємцями. В період

обмеженості державних фінансових ресурсів особливого значення набуває принцип програмно-цільового регулювання, який полягає у необхідності розробки програм із чітко окресленими цілями, завданнями, джерелами фінансування, виконавцями та критеріями ефективності та результативності.

Загальними рисами системи державної підтримки підприємств малого бізнесу у країнах з розвинутою ринковою економікою являється програмно-цільовий метод організації, який передбачає формування основних цільових напрямів підтримки; перерозподіл повноважень між центральними та місцевими органами влади з метою ефективнішого розв'язання місцевих і національних проблем, розроблення системи загальнодержавних та регіональних пріоритетів щодо підтримки підприємств малого бізнесу; співробітництво між державним і приватним секторами у сфері організації, фінансування та здійснення основних програм підтримки.

Аналіз повноважень суб'єктів державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу, законодавчого забезпечення та фінансового стану дав можливість визначити особливості функціонування елементів організаційно-правового та фінансово-економічного механізмів державного регулювання розвитку підприємств малого бізнесу в Україні та виявити їх основні недоліки та протиріччя.

1. Показники розвитку малого підприємництва в Україні у 2008 – 2011 рр.

Рік	Суб'єкти малого підприємництва			
	Кількість суб'єктів малого підприємництва на 10 тис. осіб наявного населення, одиниць	Кількість зайнятих працівників, тис. осіб		Обсяг реалізованої продукції (робіт, послуг), млн грн
		Усього	Найманих працівників	
2008	609	6308,0	3745,1	701634,6
2009	661	6450,9	3665,8	657643,6
2010	464	4960,2	3034,3	714811,7
2011	468	4872,5	2987,9	719261,5

Джерело: [4]

Так, дані табл. 1 свідчать, що спостерігається поступове збільшення кількості малих підприємств порівняно з 2010 роком; зростає середня заробітна платня та обсяги реалізації продукції.

Серед негативних тенденцій у розвитку підприємств малого бізнесу слід відмітити такі:

- кількість підприємств, що припинили свою діяльність, значно перевищує кількість новостворених;
- значно більшими темпами зростає кількість підприємств, зайнятих невиробничими видами діяльності, зменшується кількість підприємств, які мають значні обсяги реалізації;

- зменшується кількість зайнятих працівників, зростають витрати на одиницю реалізованої продукції.

Це дозволяє зробити висновок про поступову раціоналізацію в післякризовий період сектору малого підприємництва у тих структурних межах, у яких він сформований на даний час, часткове подолання практики використання малого підприємництва для оптимізації оподаткування внаслідок модернізації податкового законодавства. Проте певною мірою таке скорочення є також наслідком несприятливості бізнес-клімату, непослідовності державної політики і тривожним сигналом щодо неефективності державної регуляторної діяльності в Україні.

Так, однією з найбільш суттєвих проблем функціонування малого підприємництва є обмеженість фінансових ресурсів та відсутність доступу до них.

2. Процентні ставки за кредитами, %

Валюта	Нефінансові корпорації			Домашні господарства		
	Липень 2012 р.	Серпень 2012 р.	Вересень 2012 р.	Липень 2012 р.	Серпень 2012 р.	Вересень 2012 р.
Гривня	18,95	19,47	18,27	27,71	27,27	28,21
Долар США	8,35	8,39	8,16	11,69	11,9	12,29
Євро	8,38	9,21	8,49	13,04	15,34	12,61

Джерело: [5, С.1]

Основним джерелом інвестування для малих підприємств поки що залишаються власні фінансові ресурси та сімейні позики. Сьогодні внутрішніх джерел фінансування (одержаний прибуток, амортизаційні відрахування, засоби сформованих фондів) для подальшого розвитку підприємств малого бізнесу недостатньо. Особливо гостро постає питання щодо кредитування підприємств, які ще не встигли набути позитивну ділову репутацію і не мають реальних активів, котрі могли б гарантувати повернення запозичених коштів інвестору. Характерною рисою сучасного етапу створення ефективною фінансово-кредитної системи є зміна у розумінні місця і ролі держави в цьому процесі. Якщо у попередні роки держава розглядалась як головне джерело фінансових ресурсів для такої підтримки, то сьогодні вона повинна займати активну позицію, властиву саме державі, тобто створювати умови для розвитку відповідних схем та установ.

Для підвищення ефективності функціонування організаційно-правового механізму державного регулювання розвитку підприємств малого бізнесу пропонується змістити акценти із безпосереднього виконання державними органами функцій щодо інформаційної, консультативної, інноваційної, фінансово-кредитної підтримки на державне стимулювання розвитку підприємств та організацій, яким ці завдання можуть бути передані [6, С. 114]. 3

огляду на це перспективним напрямом державної політики підтримки малого бізнесу визнано стимулювання розвитку регіональної інноваційної інфраструктури розвитку підприємств малого бізнесу.

Основним інструментом здійснення державного регулювання діяльності підприємств малого бізнесу повинні стати програми, розроблені на виконання завдань державної політики підтримки підприємництва. Важливо, щоб ці програми не були декларативними, а мали під собою чітко визначені джерела фінансування.

Важливою проблемою є створення сприятливого підприємницького середовища, оптимізації дозвільних процедур.

Це пов'язано із тим, що посилюється негативна тенденція до імітації виконання законодавчих вимог. Так, з моменту набрання чинності Закону України "Про Перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності" значна кількість документів дозвільного характеру, отримання яких не передбачено Законом, а передбачено лише нормативно-правовими актами Уряду України та органів виконавчої влади, мала б автоматично втратити чинність. Проте на практиці цього не відбулося. Для збереження надмірного контролю за суб'єктами господарювання органи державної влади розпочали практику визнання низки документів, які не увійшли до зазначеного Переліку, проте на підзаконному рівні супроводжують отримання документа дозвільного характеру такими, що не є дозвільними. Такі листи-погодження, накази тощо за своїм характером до дозвільної системи у сфері господарської діяльності не належать, а тому й не передбачені Переліком [4, С.28].

Подібна ситуація спостерігається також щодо реформування системи ліцензування. Значною мірою скорочення кількості видів діяльності, що підлягають ліцензуванню, було здійснено за рахунок штучного об'єднання кількох видів господарської діяльності в один. Частка скасованих видів діяльності, що підлягали ліцензуванню, в загальному обсязі ліцензій, виданих у 2010 р., була незначною та складала за такими видами: 0,003%, або всього 9 ліцензій – виконання авіаційно-хімічних робіт; 0,006%, або 16 ліцензій – пересилання поштових переказів, простих і реєстрованих листів, поштових карток, бандеролей і посилок; 0,02%, або 44 ліцензії – виробництво дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органічного утворення, напівдорогоцінного каміння; 0,05%, або 134 ліцензії – пошук (розвідка) корисних копалин. Таким чином, стверджувати про кардинальне спрощення вимог до підприємницької діяльності у сфері ліцензування передчасно. Аналогічна ситуація склалася й у сфері державного нагляду та контролю. Хоча у 2011 р. й відбулося скорочення планових перевірок суб'єктів господарювання, проте натомість збільшилася кількість позапланових перевірок. У результаті адміністративний тиск на суб'єктів господарювання не зазнав суттєвого скорочення [4, С.29].

Висновки. Позитивний вплив на розвиток підприємницького середовища може здійснюватися таким чином:

- подальше удосконалення дозвільної діяльності;

- удосконалення системи державного нагляду (контролю), забезпечення прозорості та відкритості процедур реалізації державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання, перехід на здійснення превентивних заходів;
- актуалізація практики проведення публічних консультацій з бізнес-середовищем і зацікавленими групами (у т. ч. з асоціаціями та спілками малого підприємництва) щодо змісту та норм нових регуляторних актів, оцінки ефективності й результативності діючих;
- поширення практики ринкового саморегулювання з одночасним скороченням державного регулювання у відповідних сферах і забезпечення дієвих державних запобіжних механізмів протидії проявам корупції у саморегулювальних організаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Домбровська Г.П. Особливості стратегічного планування діяльності на підприємстві / Г.П. Домбровська, І.О. Герашенко І.О. // Комунальне господарство міст. Сер.: Економічні науки. — К.: Техніка. — 2008. — Вип. 85. — С. 211 – 216.
2. Журавльова М.Б. Малий бізнес: сутність, стан, засоби підтримки стабільності: Монографія/ В.Н. Парсяк, М.Б. Журавльова. — Миколаїв, 2001. — 239 с.
3. Юридична енциклопедія. — В 6-и т. — Т. 5.: П-С / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (гол. ред.) та ін. — К.: «Укр. енцикл.», 2003. — 561 с.
4. Про внутрішнє та зовнішнє становище України. в 2012 році. Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. Київ – 2012. — 84 с.
5. Процентні ставки. Вересень 2012 року [статистичний випуск НБУ]. — 2012. — 25.09. — 2 с.
6. Щербина В. С. Органи державної влади та органи місцевого самоврядування як учасники відносин у сфері господарювання / В.С. Щербина //Вісник господарського судочинства. — 2008. — № 1. — С. 114.

Одержано 20.11.12

В статтє исследованы основные условия развития предпринимательской деятельности в Украине. Проанализированы факторы, которые влияют на формирование предпринимательской среды. Автором определены направления формирования механизма государственного регулирования деятельности предприятий малого бизнеса.

***Ключевые слова:** государственное регулирование, механизм, малый бизнес.*

Basic conditions of business activity development in Ukraine were studied. Factors which influence the formation of business environment were analyzed. The directions of formation of the mechanism of state regulation of small businesses activity were determined.

Key words: *government regulation, mechanism, small business.*

УДК 330.101

ФІНАНСОВІ АСПЕКТИ ПРОЦЕСУ ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

О.С. РИБЧАК, кандидат економічних наук

У статті проаналізовано фінансові аспекти тіньової економічної діяльності в Україні. Досліджено рівень мінімізації економіки України. Доведено необхідність детінізації економіки з метою підвищення рівня фінансової безпеки держави.

Тінізація економічних відносин має специфічний вплив на економіку України. Зовнішні кризові явища швидко призводять до масштабного вилучення фінансових активів з офіційної економіки, що поглиблює її кризовий стан. У контексті ризиків розбалансованості світової економіки та загроз чергової економічної кризи руйнування механізмів та інструментів тінізації економічної діяльності є передумовою забезпечення стійкості економіки до кризових явищ. За таких умов важелі регулювання економіки втрачають дієвість, що загрожує результативності реалізації реформ [1].

Саме тому зниження рівня тінізації економіки є передумовою досягнення цілей та ефективності заходів, передбачених документами довгострокового економічного розвитку України.

Значний внесок у розробку проблеми детінізації економіки зробили вітчизняні науковці: В.Базилевич, А.Базилюк, З.Варналій, Я. Жаліло, Т.Ковальчук, В.Мунтіян, О.Пасхавер, Ю.Пахомов, В.Попович.

Разом з тим, недостатня увага приділяється саме фінансовій складовій тіньової економічної діяльності.

Метою статті є дослідження фінансових аспектів виникнення і розповсюдження тіньових економічних відносин та обґрунтування пропозицій щодо їх мінімізації.

Методика досліджень. Для оцінки кількісних параметрів тіньової економічної діяльності було застосовано комплексну методологію з використанням системного підходу (обліково-статистичного та формально-правового) і методів на основі співставлень, припущень і опосередкованих розрахунків.